

Goran Vojnović

Jugoszlávia,
édes hazám

Fordította: Rajsli Emese

GORAN VOJNOVIĆ

Jugoszlávia,
édes hazám

TYPOTEX

Az Európai Unió
Kreatív Európa programjának
társfinanszírozásával

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez.
Ez a kiadvány a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető
felelőssé az abban foglaltak bármilyen mű felhasználásáért.

Goran Vojnović: *Jugoslavija, moja dežela*

Copyright © Beletrina Academic Press, 2012. www.beletrina.si

Hungarian translation © Rajsli Emese, 2020

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2020

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

ISSN 2064-2989

ISBN 978 963 493 045 7

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!

Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu

és a facebook.com/typotexkiado oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók

és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős vezető: Németh Kinga

Főszerkesztő: Horváth Balázs

Felelős szerkesztő: Károlyi Zsuzsa

Tipográfia: Kiss Barnabás

Borítóterv: Somogyi Péter

Készült a Multiszolg Bt. nyomdájában

Felelős vezető: Kajtor Bálint

Barbarának

1.

A gyerekkorom az 1991-es év egy egészen közönséges kora nyári napján ért véget, váratlanul. Fülledt nap volt, és a felnőttek már kora reggel óta várták a délutáni vihart, mi gyerekek pedig csodálkoztunk, mire jó az eső a nyári szezon kellős közepén azoknak is, akiknek nincs a Šijanán kiskertjük és benne paradicsomuk. A mi világunk már akkor nagyon eltért a szüleink világától, és a felnőttek számunkra egy másik bolygóról érkező lények voltak, akik csak akkor vonzottak bennünket, ha nem volt kezük vagy lábuk, ha a hajukat vagy a szakállukat a földig növesztették, ha úgy öltöztek, mint az indiánok, ha tetovált volt a hátuk, vagy olyan izmos volt a bicepszüik, mint John Rambo 1, 2, 3-nak. Egy ilyen érdekes felnőttet mentünk épp megnézni azon a reggelen. Mario és Siniša ugyanis nem akarták elhinni, hogy még nem láttam azt a pasit, az arcán vörös daganattal, amelyről egyesek azt állították, hogy csak egy hatalmas agytumor, mások viszont meg voltak győződve, hogy bulimiáról van szó, arról az új betegségről, amelyről már beszéltek a tévében, és amelytől állítólag, ezt állította Siniša, az ember feje lassan egy hatalmas vörös daganattá változik. A daganatos pasit addigra már mindenki látta, mondta Mario, miközben Siniša sorolta azokat az eseményeket, egyiket a másik után, amelyeknek ez a pasi volt a főszereplője. Egyszer például a Vidikovacon, a legnagyobb pulai pletykafészek elmondása szerint, egy német turista sokkos

állapotban hátrálni kezdett, amikor meglátta, és egészen a Verudelán lévő szállodájáig hátrafelé ment, egy olasz család pedig értesítette a rendőrséget és a belgrádi olasz nagykövetséget az állapotáról. Mindketten, Mario is és Siniša is azt bizonygatták, hogy ezt az embert látnom kell, és hogy csak a fejének a fele normális, a másik fele dagadt és vörös, mint egy félbevágott görögdinnye vagy kosárlabda.

Nem kellett sokáig gyözködniük, és nemsokára már hármasban meneteltünk a bolt mellett, a Vitezić utca túloldalán álló nőtlenmunkásszálló felé. Ebben a halálosan unalmas fehér kockaházban a daganatos pasin kívül többnyire az Uljanik hajógyár munkásai laktak, akik a fárasztó munkanapok után délutánonként békésen üldögéltek a bejárat előtt, döntötték magukba a nikšići vagy szarajevói sörüket, és valami otthoni, boszniai történetet adtak elő újra meg újra. Ott éltek, egy sarokra a mi paneleinktől, de egy saját, mintegy a miénkkel párhuzamos és számunkra szinte láthatatlan világban. Többnyire csak egymással barátkoztak, és estefelé a nőtlenmunkásszálló földszinti társalgójában gyűltek össze megnézni a Híradót,* egy meccsközvetítést vagy valami hazai sorozatot.

Napközben viszont, így mesélte a két bennfentes barátom, általában csak ez a daganatos pasi gubbaszt a tévé előtt, kora reggeltől mozdulatlanul lesi a zágrábi tévé adását a *SzmogLakók* című gyereksorozattól a dokumentumfilmekig, amelyeket a legendás Đelo Hadžiselimović válogatott. Azt mesélték, így Siniša, hogy a szálló lakói régebben pénzt gyűjtöttek, vettek neki egy kisebb, hordozható tévékészüléket, beszerelték a szobájába, de ő továbbra is naponta ott lógott a társalgóban, noha soha senkivel nem beszélgetett. Mario még hozzátette, hogy állítólag egyszer a Vaha egyik hegesztője tízpercenként váltogatta neki a csatornákat, de a pasinak szeme se rebbszent, mintha teljesen mindegy lenne neki, mit néz.

*A más betűtípussal szedett szavak és mondatok a szlovén szövegben bosnyákul/horvátul/szerbül olvashatók. (A fordító megjegyzése.)

Ilyen történeteket hallgatva értünk a nőtlenmunkásszálló bejáratához, nagy reményekkel, majdnem akkorákkal, mint amikor annak idején a bemutató előtti napon elindultunk az Istra stadionja mellett fölállított cirkuszi sátrakhoz, hogy titokban meglessük a cirkuszosok próbáit, de még mielőtt a magas fűben odalopakodtunk volna és sikerült volna belesnünk a sátor belsejébe, úgy megijesztett bennünket egy rikító színekbe öltözött cigány lány, hogy mi hárman fiúk fejvesztve menekültünk az elől az apró, fekete kislány elől, egészen a Patinaggiáig.

Aznap a nőtlenmunkásszállón nem futhattunk volna bele a várttól jobban eltérő helyzetbe. A dugig telt társalgóban a magányos daganatos pasi helyett mindenki ott szorongott a tévé előtt, amelyen, legalábbis úgy tűnt, a híradó ment. A hangulat a tavalyihoz hasonlított, amikor a nyolcaddöntőben, azon a spanyolok elleni feledhetetlen mérkőzésen, Piksi második gólja után a munkások közt olyan eufória támadt, hogy a rendőrségnek kellett lecsöndesíteni őket, Ramo pedig az ügyeleten végezte, mert megrázta az áram, amikor csókolgatni kezdte a tévét és az antennát.

Tizenkét hónappal később Siniša, Mario és én a *görögdinnye-fejűt* keresve a déli hírek szurkolóinak a tömegében, meglepődve állapítottuk meg, hogy az összegyűlt tömegnek csak a kisebbik része szurkol a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságnak. Ezt a kisebbséget, még egy repülőből is jól láthatóan, ám nem hivatalosan Milo Lola Ribar vezényelte, aki minden nap elpusztított egy-két rekesz sört, és most mindenkinek hangosabban ordította, hogy bassza, aki akarja Jugoszláviát, ha már tavaly jól bekapta az argentin usztrasák ellen,¹ és hogy őt ugyan a bűdös életben nem érdekli többé. Mellette, már a tévé mellett, ott állt a tizenhat éves Kicsi Mirso, akinek felnőttesebb képe volt még Bata Živojinovićnál is, és ehhez mérten is viselkedett, most éppen mindenkit a legkomolyabban arra figyelmeztetett, hogy vége a napozásnak, a ferragostának

és a tűzijátéknak az Arénában, de azt nem mondta, hogy miért. A nőtlenn munkásszálló társalgójában még egy csomó üvöltő szurkoló is volt, akiknek artikulálatlan ordítását nem is értettük, noha majd kicsattanó arcukat nézve egyértelmű volt, hogy mindent beleadnak.

Közvetlenül a bejárat mellett, ahol megtorpantunk a tömeg látán, ott állt a híres pulai mozigépész, Cera. Cera *kis szomszédai*-nak nevezett bennünket, és ingyen beengedett a Beograd mozi esti vetítéseire. Ilyenkor általában üres volt a moziterem, mert egész Pula tudta, hogy Ceránál este nyolc után összekeverednek a tekercsek, és a filmeket a közepétől vagy a végétől visszafelé vetíti. Cera volt az egyik legkedvesebb ember, akit ismertem, és aznap is, amikor észrevette, hogy egyikünk se érti, a legkevésbé sem, mi a fene történik éppen, odafordult hozzánk és azt mondta: *Menjenek ezek a Janezok² Luxemburgba fürödni, ha nem szeretik Jugoszláviát*. Úgy tűnt, Cera *tekercsei* ma a szokásosnál korábban összekeveredtek, ezért továbbra is csak csodálkozva néztük a Híradót megbűvölten bámuló tömeget. Mindannyian meg voltunk győződve, hogy a Tévé-Kalendárium érdekesebb műsor a Híradónál, ezért nem értettünk semmit abból, amit beszéltek. Siniša és Mario rögtön azt javasolták, induljunk, és már fordultak is vissza a panelünk irányába, de én meg akartam keresni a daganatos pasit, ezért beljebb léptem, hogy tekintetemmel végigpásztázzam az egyre dühösebb, tévét néző tömeget. De a görögdinnyefejű helyett a terem túloldali üvegfalán át nem mást pillantottam meg, mint aput, aki a nőtlenn munkásszálló mellett lassan lépegetve haladt a házunk felé.

Apu a munkából hazafelé menet rendszerint, ha csak pár percre is, de megállt a nőtlenneknél, megivott egy-két sört, meghallgatta és megbeszélte a napi híreket, leginkább Kicsi Mirsóval, aki a kedvence volt. De aznap, amikor Mirso fölállt a tévé előtti asztalra, és az összegyűlt tömegnek azt ordította, hogy olyan idők jönnek, amikor a legnagyobb bolondok is észhez térnek,

apu gondolataiba merülve ballagott hazafelé, egy pillantást se vetve arra, ami alig néhány méterre tőle történt.

Megpróbáltam átverekedni magam a tömegen, hogy elkapjam az épület túloldalán lévő bejáratnál, de gyorsan beláttam, hogy a kiabáló-hadonászó tömegben csak azt kockáztatom, hogy valaki véletlenül nyakon vág, amúgy munkásmódra. Ezért inkább visszafordultam, és eldöntöttem, hogy a boltnál fogom utolérni apámat. Ahogy láttam, kifejezetten lassan haladt, nem kellett hát attól tartanom, hogy nem érem utol.

A tekintete üres volt, mint egy vaké, és ahogy ott álltam a bolt előtt, várva rá, úgy tűnt, el fog menni mellettem, mint ahogy elment a nőtlenmunkásszállóban összegyűlt tömeg mellett is. Úgy ment el mellette, mint a török temető mellett, szokta erre mondani Enisa néni. De mégis megállt, és teljes erejéből átölelt, alig kaptam levegőt, éreztem az egyenruhája alatt katonás kockahasát, amelyet olyan szívesen mutogatott a Gortan-öböl sekély vizében sétálgatva. Anyuval szerettük ugratni ezzel, ő pedig ilyenkor kiselőadást tartott a víz és a levegő közötti hőmérséklet-különbségről, meg hogy nem egészséges csak úgy beleugrani a tengerbe. Apu szolgálatban soha nem ivott, és számtalanszor hallottam tőle azt a történetet, hogy Jugoszlávia az egyetlen ország a világon, ahol munkaidőben több alkohol fogy, mint munkaidő után, és hogy ez fogja időnap előtt sírba vinni ezt az országot, de most, amikor izmos karjával úgy magához szorított, komolyan azt hittem, hogy részeg.

Végre elengedett, de csak azért, hogy a következő pillanatban még erősebben megragadjon és a karomnál fogva magához húzzon, közben furcsán rám nézzen, és hosszas bámulás után, ami miatt egyébként valóban azt hittem, hogy megbolondult, megkérdezte, ne menjünk-e el a piacra, He-Mant venni.

Valami nagyon nem volt rendben. A kedvenc rajzfilmem műanyag figurái voltak a legkedvesebb játékaim, de anyu szigorúan meg-

tiltotta a vásárlásukat, hiszen már három volt belőlük otthon, He-Man, Skeletor és Tilo, és anyu szerint már ez is több volt a soknál. Azt mondta, hogy a figurák túl drágák, és hogy úgyse játszom velük, mert már kinőttem az ilyen dedós játékokat. Azt is mondta, hogy csak azért veszünk néha mégis, mert el vagyok kényeztetve, és ilyenkor különös tekintetet vetett apura, aki viszont úgy tett, mintha nem értené, miről van szó.

Hallgatagon mentünk a tér felé, és apu nem állt meg minden sarkon, hogy üdvözljön valakit, aminek egyébként általában az lett a vége, hogy én vittem haza a bevásárlást a térről, ő meg késő estig itta azt a csak egy kupicát Vlatkóval és Matével. És este részegen ölelgette anyut, aki sértődötten igyekezett kitérni előle egyre csak azt ismételve, hogy ezentúl a részeges haverjait ölelgesse. Ezen a napon azonban apu leszegett fejjel ment végig Pula utcáin, még csak oda se bólintott senkinek, sőt nagy meglepetésemre még a Nikola Tesla parknál lévő romos háznál sem akart megállni, ahol egyébként szinte rituálisan vettük számba a mezítlábas kamaszokat, akik egyre többen és többen voltak a ház poros udvarán, ahol az egyik falat már két éve hatalmas graffiti uralta: KOSZOVO KÖZTÁRSASÁG – ISZTRIA KONTINENS.³

Kamaszoknak apámmal azokat a cigány kölyköket neveztük, akik a Valkana strandon levő hosszú móló végénél fürödtek, de mindig rövid ujjú pólóban, mint Jovan fia, Milan, a cingár tinédzser, aki ily módon – ahogy anyu magyarázta – az osztálytársnői elől rejtegette szégyenlősen a kiálló bordáit.

Hogy a Valkánán fürdő cigány kölykök mit rejtegettek a pólójuk alatt, azt soha nem tudtam meg, de nem is érdekelt túlzottan. Apám a maga módján imádta a cigányokat és szívesen mondogatta, hogy

ő maga is közülük való. Különösen, ha a Stanežič-féle pleterjei szilvapálinkát ihatta, akkor adta elő a legkomolyabban, hogy őt, amikor még akkora volt, mint egy vekni kenyér, a cigány szülei – akiknek rajta kívül még tizennyolc gyerekük volt – elfelejtették magukkal vinni, amikor cirkuszi sátrukkal elhagyták a vajdasági Futak városkát. Így került a körülmények játéka folytán egy kedves szerb bácsihoz és még kedvesebb magyar nénihez, akik viszont sajnálatos módon korán meghaltak, és őt egészen kicsi fiúként a Jugoszláv Néphadseregbe hagyták. Az emberek mindig érdeklődéssel hallgatták az én vidáman anekdotázó apámat, és soha nem tudták, hogy sajnálniuk kellene vagy éppen irigyelniük a különleges életútja miatt.

Függetlenül attól, hogy aput tényleg otthagyták-e valahol a cigány cirkuszosok vagy csak kitalálta mindezt, hogy kicsicsázza a szomorú történetet az árváról, akit századosok és tábornokok neveltek föl, az tény volt, hogy azért jutottam oly gyakran He-Man figurákhoz, mert a Cigány Maki árulta őket. Vele apu a végtelenségig alkudozott, akár fél órába is telt, mire nyolc dinárról lealkudta négyre, hogy végül – amikor Maki már beismerte, hogy alulmaradt, de a rend kedvéért még morgolódott egy kicsit, hogy az a négy dinár csak éhbér a csempészárut árusító becsületes kereskedők részére – egy tízes bankót nyomjon Maki kezébe, barátián megveregesse a vállát, és a köszönést még megtoldja azzal, hogy ilyen becsületes cigánnyal ő még életében nem találkozott.

Ezen a napon nem volt semmiféle alkudozás. Apu szótlanul Maki markába nyomta a pénzt, és miközben nekem csak egy futó pillantást sikerült vetnem Maki színes csecsebecséire, ő már el is tűnt a pulai piacon nyomuló tömegben. Ekkor éreztem először aggodalmat apu miatt, és szinte pánikba esve indultam megkeresni a tömegben. Megijedtem ugyanis, hogy gondolataiba merülve kilép egy autó elé, hogy nem néz majd se jobbra, se balra, és még el találja ütni valami hobbant olasz turista, vagy egy részeges helyi motoros. Ezért egyre

idegesebben futkostam le-föl a piacon az új műanyag figurámmal, többször is nekifutva néhány virágos ruhás nőnek, de aput nem találtam. Egy pillanatra az is fölmerült bennem, hogy megfeledkezett rólam és már hazament ebédelni, amikor végül mégis megtaláltam, ahogy az élelmiszerbolt előtt áll és zavartan forgolódik. Már oda akartam futni hozzá, amikor valaki megragadta a vállamat. Megfordultam és Makit pillantottam meg, aggódva nézett rám nagy fekete szemével: Nagyon fura ma a faterod, kiskomám. Csak nem kapott ő is átvezénylést, hm?

Még soha nem hallottam ezt a kifejezést, és fogalmam se volt, mi lehet az. Tizenegy éves voltam, és csak az járt az eszemben, hogy idén nyáron Mario kölcsönveheti az apja csónakját, amivel aztán hármásban, felnőttek nélkül, elhajózhatunk a Fráterek szigetére.

2.

KOSZOVO KÖZTÁRSASÁG – ISZTRIA KONTINENS

Fogalmam se volt, honnan került elő tizenhat évvel később ez a rég elfelejtett pulai graffiti, de úgy tűnt, hogy a betűk a szívem egyre vadabb ritmusában villódznak. A tudatom legmélyére süllyesztett alakok, arcok és helyek most mind ott villogtak a szemem előtt, mintha valami örületes emtévés klipet néznék. Korábbi életem hallucináció formájában tért vissza, és az volt az érzésem, hogy egy örült körhintán ülök, amely bármikor véglegesen visszaröpíthet abba a világba, amelyről úgy gondoltam, sikerült végérvényesen kiűznöm a gondolataimból. Fékezhetetlenül megbillent tudatalattimból egyre csak ömlött elő minden, én pedig akarva-akaratlan egyre inkább átengedtem magam ennek az áradatnak. A kövér fekete betűk a fehér pulai falakon ugyanis egyre vadabbul villogtak, és úgy tűnt, egyszer csak el fognak szállni, azokkal a kőkockákkal együtt, amelyekre valaha fölfestették őket.

K-O-S-Z-O-V-O K-Ö-Z-T-Á-R-S-A-S-Á-G – I-S-Z-T-R-I-A
K-O-N-T-I-N-E-N-S

Húszéves tragacsomban ültem a ljubljanoi Moste melletti távhőközpontnál lévő garázsban. Eneshez készültem, a majdnem legális autószerelőmhöz és a Šaneri együttes extagjához, hogy ez a boszniai Donji Vakuf-i profi életművész fölkészítse az én szegény,

fáradt járgányomat az évek óta első hosszabb útra, de ehelyett mozdulatlanul meredtem a garázs falára, amelyen ott kavarogtak a látomásaim. Megpróbáltam a bal lábamat is behúzni az autóba, és megnyomni a puha japán kuplungot, de a lábam, mintha valaki másé lenne, továbbra is a garázs betonpadlóján maradt és egy csepp se érdekelte, hogy Enes tetszőlegesen megszabott munkaideje közben lejár. Egy pillanatra még az is eszembe jutott, hogy talán soha nem fogom tudni magam kitépni ebből az agyilag-testileg hibernált állapotból.

A fene se tudja, mikor gondoltam utoljára a pulai Dinko Vitezić utcára, a tiszti lakások fehér épületeire, és az 1991 tavasza előtt ott töltött gyerekkoromra. Régen eltemettem már minden rá vonatkozó emlékemet, sírkő nélkül, kereszt nélkül, gyertya nélkül, gyászbeszéd nélkül, halottas menet nélkül, elástam, és hátra se fordulva elmentem, jó messzire, szilárdan híve, hogy az az elfeledett világ soha nem éled föl. Most viszont egyik apró részecskéje a másik után bukkant elő az emlékek mélyéről, és bénított le a saját garázsomban ülve. Már több mint húsz perce ültem mozdulatlanul, és hiába próbáltam visszatérni a lelki klinikai halál állapotába, amely az elmúlt évek alatt megóvott ellenőrizhetetlen érzéseim berobbanásától. Nem tudtam egy milliméternyit se megmozdulni. Nemrég még halott apám tizenhat évvel a halála után rám támadt a halhatatlanságával, oly könnyörtelenül, hogy szinte fizikai fájdalmat okozott az, ahogy nőtt bennem a rémület, és rettentő súlyával a földre döngölt.

Egy pillanatra úgy tűnt, valaki elment a garázs előtt. Akárki is volt, reménytelen lett volna elvárni, hogy megálljon és megnézzze, mi történik a nyitott ajtajú garázsban. Miért érdekelné bárkit is ebben a különös városban, ha akár egy örökkévalóság óta ülök ebben a kiszolgált tragacsban, fél lábam még kívül maradt és jobb kezemmel elrélvedve tapogatom a ragasztószalaggal körbetekert kormányt. Az itt élő lényeknek egyszerűbb az életük, ha minden a normális

mederben folydogál, ha minden, ami szembejön velük, az minden-
napos, szokásos.

Minden visszatért szép lassan. Pula és a szellemes graffitik, a belgrádi Bristol szálló, az elviselhetetlen újvidéki kánikula. Visszatért Ljubljana is, az a Ljubljana, amilyen akkor volt. Visszatért az anyám, amikor még az anyám volt. Az emlékkarnevél már csúcspontja közelében járt, és megkezdődött a nagy tűzijáték. A képek olyan gyorsan váltakoztak, hogy már nem tudtam megkülönböztetni őket, de továbbra is átéltem tizenegy éves önmagam rég elnyomott, tisztázatlan érzelmeit. Minden összekeveredett, és már csak valami összefolyó villogást láttam. Levegőért kapkodtam, fulladni kezdtem, és éreztem, hogy el fogom veszíteni az eszméletemet. Ártatlan hazugságom, amely megjutalmazott egy hét táppénzzel, eközben egyre kevésbé volt hazugság, és a kávéautomatáim egyre indokoltabban hiányoltak.

Minden erőmmel igyekeztem összeszedni magam, próbáltam arra gondolni, melyik cédét is kérte Nadja az autóból, a garázs sarkába meresztettem a tekintetemet, és hogy kikökkentsem magam, sorra vettem, mi lehet a megviselt kartondobozokban, ki tette oda őket, és miért csinált raktárt a garázs sarkából.

Elindítottam a motort. Ellenállt a vén kurva, de azért elsőre sikerült, amiért végtelenül hálás voltam neki. Anélkül, hogy ezt igazán eldöntöttem volna, ráléptem a gázra, és a tragacs lassan elindult hátrafelé. Ekkor hangos csikorgást hallottam: láttam, ahogy a nyitott ajtóm végigkarcolja a garázs falát, és az utolsó pillanatban húztam be a keziféket, mielőtt még a tragacs ajtaja nekiütközött volna a garázsajtó belső ajtófélfájának, a fölismerhetetlenségig deformálódott volna, és az üvege ezernyi apró darabra tört volna.

Ismét leállítottam a motort.

- Mikor indulsz?
- Nem tudom.
- Mikorra kell az autó?
- Minél előbb. Ha lehet, holnap reggelre.
- És hova mész?
- Nem tudom ... még.

– Na hallod ... még hogy nem tudod ... még! Te tényleg olyan vagy, mint ez az én Žigám. Tudja, hogy egyszer majd ő is kefélni fog, mert fiatal és jóképű. Csak épp azt nem tudja, mikor és kit fog megkefélni.

Enesnek megvoltak a szokásos körei, mielőtt átvette a kulcsokat és azt motyogta, hogy majd hív, ha elkészült. Hosszú éveket húzott le, mire végre főnöke lett néhány hozzá hasonló figurának, és most már nyugodtan megtehetette, hogy végre kiengedi a fáradt gőzt. Félig illegális műhelye, amelyet elsősülöttjéről, Dinóról nevezett el, a šišкаи stadionnal szemben volt, a vasúti vágányok mellett. *Olyan jól eldugtam, hogy ide még az albán cukrászok se tévednek be fagyit árulni* – így írta le minden véletlenül betévedt szerencsétlennek a műhelynek nevezett lebujt. Most én voltam az a szerencsétlen, Enes pedig végre bedugta nagy bosnyák fejét a motorháztető alá.

- Ki cserélte ki a ventilátort?
- Nadjá vezetett ...
- És miért nem hoztátok ide hozzám?
- Valahol útközben állt le vele a kocsí.
- És hova vitte?
- Dolgi mostba.
- Dolgi mostba. És ... mennyit kért tőle ezért a munkáért az a marha?
- Nem emlékszem.
- Hát most nézd meg, mit csinált ... Miért nem hívott föl, és akkor te meg fölhívtál volna engem?

– A szlovénok ezt nem így csinálják, tudod.

Ez a mágikus érv tökéletesen kielégítette.

– Na jó. Végül is nem érdekes. Rendbe hozzuk.

Enesnél minden ok nélkül elcsesztem legalább fél órát, és ebben a városközpontban lévő világvégén azon tűnődtem, vajon akkor is járna-e itt nekem a kedvezmény, ha a szemében nem a mi emberünknek számítanék. Természetesen eszembe se volt, hogy minden Donji Vakuf-i énekes-gitárosnak elmagyarázzam, hogy soha nem éreztem magam hozzájuk tartozónak, és nem is akarok hozzájuk tartozni. Egyszerűbb, meg persze olcsóbb volt összeszorítani a fogam, és a mi emberünként társalogni vele, és közben azt találgatni, mekkora engedményt kapna Enesnél egy Janez.

– Nem véletlenül kérdezem, tudod... hogy merre mész. Illetve, a francot érdekli, hova mész, menj, ahova akarsz, akár Slovenske Konjicébe, csak az a kérdés, hogy fölfelé mész vagy lefelé.

– Ezt hogy érted?

– Nézd. Innen fölfelé minden út fáintos, sima. Csak adod szépen a gázt, és sehol egy luk. De lefelé... te is jól tudod, mi van ott.

– Lefelé megyek.

– Értem. Žiga! Žigaaaaaa! Gyere csak! Ezt az autót kéne összekapni... hogy pöpec legyen. Ez a gyerek a mi emberünk. Bosnyák.

– Nem mindenki az?

– Na, abba lehet hagyni!

Žiga fekete mancsába kapta a kulcsokat és beült az autóba. A tragacs ezúttal csak harmadik próbálkozásra indult.

– Ne röhögj, te, hogy basszam meg az apádat! A volt Jugóban mi, bosnyákok basztunk, a többiek meg csak szaporodtak, mint a patkányok. Ti ketten még fiatalok vagytok, ezért fogalmatok sincs, hogy ennek a sok Janeznak, Ivannak⁴ és Jovannak,⁵ akik itt játsszák az eszüket a Balkánon, az apja Mujo vagy Suljo⁶ volt.

Enes boldog ember volt. A közönsége nem mondott neki ellent, és pont ez volt az, amit mindig is szeretett volna elérni.

– Akkoriban egy bosnyák bármelyik csajjal keféltetett, csak éppen egyik se akart feleségül menni hozzá. Nem akarták a jugoszláv csajok, hogy a gyerekük Mujo legyen. Vagy Enes. Ez volt az a nagy testvériség-egység. Nem is csoda, hogy ide jutottunk, ahova.

Ahogy a Dino műhelyből a ljubljanoi civilizáció felé gyalogoltam, olyan érzelmi válságba kerültem, hogy még a ljubljanoi taxisok se tudtak jobban elkészeríteni. Beszálltam egy kék Opel Vectrába és szilárdan eldöntöttem, hogy inkább hagyom magam megszabadítani tíz eurótól, semhogy azon idegeskedjem, hogy valami gyanús pasi megnyom egy gombot a taxiórán, hogy az aztán háromeurós percenkénti sebességgel pörögjön, vagy hogy éppen Ravbarkomanda csomópont érintésével visz el a Šiškatól a Poliklinikáig.

Még kevésbé volt kedvem arról társalogni, milyen volt a múlt éjszakai rendőri ellenőrzés a Celovškán, és hogy ő hogyan dekkolt a központban, mert egyesek a lámpánál üresbe rakják és még a kézféket is behúzzák. Még csak megközelítőleg se volt elegendő energiám semmiféle taxis dumához, ezért bámultam kifelé a Drenikova és Topniška rettenetesen izgató látványára, a kikent-kifent Opel pedig angyali csöndben suhant a városközpont felé.

– Itt jó lesz?

A Njogoševa utcai buszmegállóban állt meg, és a taxióra hat eurót és ötven centet mutatott. Kiszálltam, átmentem az úton és a Poliklinika bejárata előtt találtam magam, nem mintha túlzottan tudtam volna, mihez is kezdjek ott. A gondolat, hogy több időt kell ott eltöltenem, miközben megfigyelhetem a majdani hullák, sérültek és képzelt betegek vegyes menetét, nem igazán tetszett,

ugyanakkor meg már egy ideje egyébként is úgy éreztem magam, mintha három napja egy szocialista fogorvosi rendelő várótermében ülnék. Ezenkívül lelkileg még mindig nem voltam kész arra, hogy bemenjek, és ebben a mindent vagy semmit játékban átvegyem a kezdeményező szerepét.

A passzív agresszió jelen állapotomban sokkal testhezállóbbnak tűnt. Nekitámaszkodtam az oszlopnak, és fölkészültem arra, hogy meghatározatlan ideig egyik páciensről a másikra nézek majd, nehogy valamelyik nyomorék úgy érezze, hogy őt bámulom, hiszen anyám mindig is arra tanított, hogy az nem illik. Az, aki már száz éve a Poliklinikán dolgozik, csak tudja, hogy megy ez.

– Nem kell semmi. Csak rágyújtának.

Egy járókeretes asszony közeledett felém, mögötte zavarodottan toporgott egy kopasz alak, valószínűleg a fia, aki nem tudta, hogy kabátért fusson, erőszakkal cibálja vissza anyját a melegre, vagy inkább ő maga is rágyújtson. Olyan embernek tűnt, akinek gazdag tapasztalata van az egyszerű kérdések terén, amelyekre viszont nem talál egyszerű válaszokat, és továbbgondolva a dolgot oda jutott, hogy az lesz a legjobb, ha a lépcsőn indul el valahova. Az asszony viszont megállt mellettem, elővette zsebéből a cigit és rágyújtott.

– Kérsz te is egyet?

Bólintottam, és az asszony odakínálta az öngyújtóját is, így aztán hosszú szünet után ismét rágyújtottam. Nem voltam dohányos, de időnként nagyon is jólesett, ha egy adag mérget juttattam a szervezetembe.

– Maga, fiatalember, egészséges vagy beteg?

– Egészséges.

– Akkor már ketten vagyunk. Csak ezek a mai gyerekek meg unokák már nem értik, hogy az ember nyolcvanévesen simán csak öreg, és folyton idecipelnek mindenféle vizsgálatra, ezek a szakik meg minden egyes alkalommal találnak is valamit. Hol a koleszterint, hol az ereket, hol a faszomtudjamat. És ilyenkor az én pihent agyú gyerekeim beíratnak vízi aerobikra, nem engedik, hogy cigizzek meg peccsenyét egyek, meg ilyesmik. Menjetek a francba, mondtam nekik, engedjétek, hadd haljak meg békében, egészségesen, ahogy azt kell, ne pedig itt a kórházban tartsanak, és mint valami növényt ápolgassanak.

Miközben igyekeztem a megfelelő helyeken bólogatni, hogy legalább úgy tűnjön, mintha érdekelne a járókeretes asszony élettörténete, Duša észrevétlenül elment mellettünk, és csak akkor vettem észre, amikor már vagy tíz méterre volt tőlem. A bokorba hajítottam a félig szívott csikket, és elindultam utána.

– Duša! Dušaaaaa! Dušaaa!

Már a zebránál volt, amikor végre megfordult és meglátott. Nem olyan ember volt, akit az élet meg tudott volna lepni, és még kevésbé mutatta, ha meg is lepődött. A tényt, hogy hosszú hónapok óta látott viszont, és hogy hosszú évek óta újra a Poliklinikája bejárata előtt vártam őt, olyan arckifejezéssel fogadta, mintha egy mexikói szappanopera ismétlését nézné. Már csak e miatt a tekintete miatt meggyűlölhettem volna, ha már régebben nem fedeztem volna föl ugyanezt a pillantást magamnál is, és ha már nem gyűlöltem volna őt más dolgok miatt. De annyira, mint most, még soha nem gyűlöltem. Talán csak akkor, amikor egyik napról a másikra eldöntötte, hogy azontúl szlovénul beszél velem. Én vele még mindig szerbhorvátul beszéltem, de csak ritkán élveztem annyira, mint ma.

– Hát te?

– Hol van?

– Ki?

- A telefonszámát, a címét akarom. Bármit. Tudni akarom, hol van.
- Kiről beszélsz?
- Tudod te.

Mintha egy pillanatra sikerült volna sokkolnom az én terminátor anyámat, de a következő pillanatban már elindult keresztben az úton, mintha eldöntötte volna, hogy elmenekül a fia elől. Reméltem, hogy majd a túloldalon megáll, de Duša lelketlenül folytatta útját az autó felé, amelyet évek óta az Ilirska utcában parkolt. A férje, Dragan ugyanis jugó kapcsolatai révén szerzett neki egy csak lakóknak járó parkolókártyát, így Ćirić asszonynak nem kellett parkolási díjat fizetnie. Tudtam, hogy képes lesz beülni szarsárga Cliójába, és úgy hazamenni Fužinébe, hogy akár egy szót is váltana velem. Duša ugyanis, régi jó szokása szerint, egyszerűen kikapcsolta magát.

Megfogtam a karját, de nem akart megállni. Egyértelmű volt, hogy tényleg el akar menni, nem maradt más hátra, mint hogy elvonszoljam az autójától, és rábírjam, szólaljon meg.

- Tudom, hogy él, és látni akarom!

Válasz helyett megpróbálta magát erővel kitépni a kezemből. A két kezével igyekezett ellökni magától, még rúgni is megpróbált, ez szerencsémre nem nagyon jött össze neki. Továbbra is átöleltem a derekát, vártam, hogy megnyugodjon és abbahagyja az idétlen ficánkolást. De Duša végtelenül makacs volt, hirtelen a karomba mélyesztette hosszú, vörös körmeit. Reflexből magammal rántottam őt is, mindketten a járda szélénél magasodó kerítés felé tántorodtunk, és miközben ő támoanyagva igyekezett visszanyerni az egyensúlyát, én gyorsan elálltam a Cliója felé vezető utat. Megpróbált persze átcsuszszanni mellettem, de gond nélkül visszalöktem.

Már többször gyanús volt nekem, hogy olyankor, amikor kikapcsol, nem a maga ura, de ez soha nem volt annyira feltűnő, mint akkor ott, amikor néhány méternyire elfutott tőlem, majd szó szerint kiugrott az útestre, hogy majd onnan közelíti meg az autóját. Amikor

ebben is megakadályoztam, akkor végre visszakozott. Visszalépett a járdára és kifújta magát. Egy-két perc múlva Duša végre felém fordult.

– Gyere el holnap, amikor szünetem van, és akkor nyugodtan megbeszéljük.

Még mindig úgy tűnt, ki van kapcsolva.

– Ígérd meg!

– Megígérem.

Az ígéretére nem sokat adtam, de ismertem anyámat, és tudtam jól, hogy akkor ott ez volt a legtöbb, amit kaphattam tőle. A reményem, hogy reggel valóban megjelenik, azon alapult, hogy ez most egy komoly helyzet, hogy ez talán bejutott a kikapcsolt operációs rendszerébe is. Az is eszembe jutott, hogy Duša tudja, pontosan olyan keményfejű vagyok, mint ő, és hogy a végtelenségig fogok várni rá a szent Poliklinikája előtt. De abban a pillanatban, amikor a Cliójával bekanyarodott a Zaloškára, nem igazán voltam biztos benne, hogy másnap reggel tényleg látni fogom, és hogy bármit is ki tudok majd húzni belőle.

Mocorgott bennem egy ötlet, hogy felszálljak valamelyik obskúrus városi buszra, mondjuk a tizenhármásra, tegyek két-három kört a városban, bámuljak ki az ablakon, és ottfelejtett tárgyként kuksoljak az iskolából hazafelé tartó autisztikus tizenévesek között, de már majdnem három óra volt, és tudtam, hogy egy buszon se találnék szabad ülőhelyet. Vagy ha igen, már a következő megállónál odarajzolná magát eléem egy nyanya a piaci szatyraival, és szemrehányó, szatyrainak az ölemben helyet kereső tekintete azt üzenné, kotródjak az őt megillető ülésről.

Ezért a Klinikai Központ mellett lassan hazaügettem azzal az őszinte szándékkal, hogy a Kajuh utcáig legalább megközelítőleg

megfogalmazzam magamban, hogyan mondjam el mindezt – vagy legalább egy részét – Nadjának. Illetve, mit adjak be neki, ha már az első mondat közepén kiderül, hogy nem mondhatok el neki semmit. És ennek tulajdonképpen nagyon nagy volt a valószínűsége.

Nadját ugyanis az elmúlt majd három év alatt nem sikerült teljesen kiismernem. Az se volt számomra világos, mi a fenét csinál mellettem, és azt se értettem, hogyan látja ő a kapcsolatunkat. Mintha egy másik viccből érkezett volna, kiváló hallgatója volt a mikrobiológiai karnak, rendezett életet élő kisvárosi családból érkezett. És mindenekelőtt ahhoz a cool nemzedékhez tartozott, amely nem aggódott túlságosan a világvége-jóslatok miatt. Mióta elmúltak a pattanásai, Nadjának nem voltak gondjai, vagy csak az öröklött érzéketlenségemmel én nem vettem észre még, hogy lettek volna. Néha ugyan úgy tűnt, hogy csak azért van velem, mert egy szinte kétméteres, haláláig meg nem oldható, az életét ténylegesen túlbonyolító probléma volt az egyetlen, ami hiányzott még mindig befejezetlen gyerekkorából.

Ha bármit is éreztem Nadja iránt, azt leginkább hálának nevezném. Hálás voltam neki, mert nem piszkált, nem érdekelte a bonyolult élettörténetem és nem görcsölt azon, hogy még nem mutattam be anyámnak. Az, hogy nem aggódta túl a velem való kapcsolatát, végtelenül szimpatikus volt számomra, és attól tartottam, hogy a nemrég még halottnak hitt apámról szóló történet mindent elrontana.

– Ezek a sárfoltok csak falból vannak itt. Hogy eldicsekedhess, a Rock Otočec Fesztivál sarában hemperegtél.

– Hülye vagy? Azt akarod mondani, neked valaha is bejött egy olyan pasi, aki azzal jött oda a KMŠ-klubban, hogy a nyáron sárban hempergett?

Szerencsére arra az estére Nadja és két haverja elodázták a problémát. Tenyéryni albérlésünkbe ugyanis beállított két stájer haverja, Matjaž és Nina, és a három reményteljes mikrobiológus önként sorra ürítette a tévedésből vásárolt Laško sör dobozait. Az egyetemi életet mindhárman leginkább a végtelen szabadsággal kötötték össze, amit az otthonról való elköltözés eredményezett, ezért a ljubljana-i egyetem mikrobiológiai karát a földre szállt mennyországnak látták, és amikor hazaértem, már egy ideje létfontosságú témáik egyikét tárgyalták, nem nagyon foglalkoztak azzal, hogy megjelenjem. Így aztán megtehettem, hogy bezárákóztam a hálószobába, és megpróbáltam elaludni.

Az én egyetemista életem nem is különbözhetett volna jobban az övékétől. Én ugyanis csak azért iratkoztam be az egyetemre, hogy tagja lehessen az egyetemistákat foglalkoztató Študent servisnek, és az ott kapott utalványokkal segítsek Darénak, az exnehézfű exfőnökömnek kijátszani a rendszert. Néhány évvel később sikerült meggyőzni magam, hogy a tudás mindennapos magamba szippantása is egy módja a kaotikus életem gatyába rázásának, ezért egy egész csapat lelkes fiatallal elkezdtem járni a bölcsészkarra. Egyik nap Noam Chomsky nyelvelméletéről, a másikon a gyermek fejlődéslélektanáról, a harmadikon a szláv mitológiáról hallgattam előadást. Már harmadik éve voltam másodéves néprajz-kulturális antropológia szakon, és nem igazán akaródzott gyorsabban haladnom. Az előadásokat viszont továbbra is rendszeresen látogattam, és utána időnként szívesen elmentem a többiekkel egy-két sörre. És ez volt minden. Hogy rendszeresen lerészegedjek velük az egyetemi bulikban, az továbbra is elképzelhetetlennek tűnt számomra.

– Azt akarod mondani, hogy az valakinek tényleg jó? Hogy valaki tényleg élvezi? Ugyan már! Mindenki csak azért jár oda, hogy utána elmondhassa, hogy kurvára részeg volt, és meghempergett a sárban.

– Én csak azt mondom, hogy vannak olyanok, akiknek ez tényleg buli!

– Ugyan már, ez hülyeség!

Ezen az estén valószínűleg nem került szóba olyan téma, amely áthatolhatott volna a hálósobám falán, így meg se próbáltam visszafogni magam, amikor azt éreztem, hogy az idegeimre megy a három jövődöbeli mikrobiológus. Az egész világ fárasztott, és nem volt semmi oka annak, hogy ők valamiféle kivételt képezzenek ez alól.

– Jól vagy?

Nadja már nyomás alatt volt, és az ajtó mellett állva huncutul mosolygott. Valószínűleg pisilni ment, és a fürdőszobából visszafelé jövet eszébe jutott, hogy van egy pasija.

– Elmegyünk a Metelkovába, velünk jössz?

Tudta, hogy a Metelkova nem nekem való hely, és ha csak lehet, tervszerűen kerülöm a volt kaszárnya területén levő menzákat és latrinákat. Ami persze nem azt jelentette, hogy gyakran ne a Metelkován fejeztem volna be éjszakai útjaimat, de saját akaratomból, illetve józanul nem szívesen mentem oda.

– Ébresszelek föl, ha hazaértem?

Nadja mosolya egyre huncutabb lett, és ez kétségtelenül izgató volt. De ezen az éjszakán, sajnos, nem voltam túlzottan ráhangolódva az erekcióra.

– Nem kell.

– Oké. Jó éjszakát!

A mikrobiológusok részegnek hangzó suttogással lassan fölke-rekedtek, de én nem kerültem közelebb az elalváshoz. Továbbra is a Dušával való másnapi találkozásra gondoltam, meg apámra, meg mindarra, amit Duša esetleg mond majd, vagy éppen elhallgat.

Ébren voltam, amikor Nadja fél öt körül becsörtetett az ajtón, majd reménytelenül próbálkozott azzal, hogy csöndben ágyba bújjon. Titokban rálestem, amikor vetkőzni kezdett, arra számítva, hogy

a meztelensége majd kizökkenti a gondolataimat, de még Nadja fiatal testének se volt olyan természetfeletti ereje, amellyel kimozdíthatott volna a teljes érzelmi halál állapotából.

Mellém feküdt, és egy pillanat alatt részeg álomba merült. Hosszú vörös hajának marihuánaillata volt, és arra gondoltam, talán egy spanglival segíthetnék magamon, de nem volt kedvem fölkelni és az éjszaka közepén a táskájában kutakodni. Rövidesen fölhangzott halk dorombolása – mindig így horkolt, ha túl sok sört ivott. Tudtam, hogy akkor se hallana, ha torkomszakadtából kiabálnék, ezért meg mertem szólalni.

– Az apám nem halott. Viszont háborús bűnös.

Találkozzunk 11-kor! A Második segélyt javaslom. Üdv, Duša

Ha a Poliklinika mellett lett volna egy kínai étterem, akkor ott találkoztunk volna. De mivel a Második segély volt a legközelebb, oda hívt. Duša már jó ideje nem foglalkozott mindennapjai hangulatával, nekem pedig teljesen mindegy volt, ha aznap akár egy kazánházban vagy egy műtőben futunk össze. Akárhogy is, az üzenetéből, amely fél nyolckor ébresztett, legalább az is kiderült, hogy végül mégis sikerült elaludnom.

Duša ugyanolyan kialvatlan volt, mint én, megpróbálta eltüntetni a szeme alatti karikákat, és úgy tűnt, hogy végre őt is megérintette valami, ez kellemes meglepetés volt. Dupla kávé és egy nagy pohár vizet rendelt, rágyújtott. Engem is megkínált és megkérdezte, dohányzom-e, udvariasan, ahogyan az ember csak egy ismeretlent kérdez, az első találkozás alkalmával. Ott ültünk tehát a Második segély teraszán, cigiztünk, és föltűnt, hogy egyformán tartjuk ujjaink közt a cigaretta. Azt is láttam, hogy remeg a keze.

– Nincs sok időm, gyorsan mondd, mit akarsz tőlem.

- Látni akarom.
- Tudod, hogy lehetetlen. Bujkál. Keresik.
- Kit érdekel!
- Senki se tudja, hol van.
- Te tudod?

Megrázta a fejét. Duša módszeresen kerülte, hogy a szemembe nézzen. Alig néhány perc alatt már harmadszor nézett az órájára, és hatodszor a kávézó bejárati ajtajára.

- Utoljára három éve jelentkezett. Azt se tudom, él-e egyáltalán.

Gyorsan kiszámoltam, hány évvel volt ez az után, hogy Duša eldöntötte, közli velem azt a megrázó hírt, hogy apám meghalt valahol a fronton. Tizenkét évig volt vele kapcsolatban, a halottal, aki a józan ész elleni harcban esett el.

- Honnan jelentkezett?
- Jobb lenne, ha ...
- Honnan jelentkezett?
- Bujkál mindenki elől. Miért gondolod ...
- Honnan jelentkezett?
- Brčkováól.
- A címe?
- Miért gondolod, hogy elmondta volna?
- Talán remélte, hogy meglátogatod. Vagy hogy én meglátogatom.

Hogy írunk neki ...

- Vlado, figyelj ...
- A címét!

A pincérnő meghozta Dušanak a dupla kávé és a nagy pohár vizet, nekem meg valami gyümölcsöt. Duša azonnal fizetett, mondván, hogy siet.

- A címét!

– Azt mondta, nem marad azon a címen, továbbmegy, mert ott már nem biztonságos. Ennek három éve. Új címet nem kaptam.

Még százszor elismételhettem volna, azonos hangsúllyal, hogy *A címét!*. Másnap reggelig ismétélgethettem volna ezt a két szót, és Duša tudta ezt. Megitta a vizet, és nekilátott a kávénak.

– Tudom, soha nem fogod megbocsátani, hogy azt mondtam, meghalt. De azt szeretném elmondani, hogy az elmúlt évek alatt soha, egyetlenegyszer se mondta, hogy ártatlan lenne. Soha nem mondott ilyet. Azt se mondta, hogy sajnálna bármit. Csak azt szeretném, hogy tudd, elképzelhető, hogy tényleg bűnös. Szeretném, ha ezt tudnád. Csak ezt.

– Mindjárt kész lesz.

Enesnek valószínűleg fogalma se volt, mi történik a műhelyében a járgányommal, amelynek a sorsát Žiga lelkes ifjú kezébe helyezte. Nyilván úgy látta, hogy az autóm húszéves japán motorján, amely annyi benzint és olajat fogyasztott, mint egy nyerges vontató, jól gyakorolhat negyedik ligás autószerelő műhelyének tehetséges inasa. Miközben ő, a csapat folyamatosan emelkedő, megkérdőjelezhetetlen csillaga egy pohár sörrel és egy császárkörtével kényeztette magát valahol a közelben, és vicceivel szórakoztatta a hazánkfia tulajdonában levő kávézóba látogató hazánkfiait.

– Mikor jöhetek érte?

– Mikor indulsz?

– Holnap.

– Akkor ugorj be délután!

– És mibe fog ez fájni nekem?

– Megbeszéljük, Vladikám! Emberek vagyunk, nem szlovénok.